

ПСИХОПОЕТИКА РОМАНУ МИХАЙЛА БРИНИХА "ХЛІБ ІЗ ХРЯЦАМИ"

У статті представлена спроба дослідження психопоетичних особливостей роману "Хліб із хряцями" Михайла Бриниха. Увага зосереджується на специфіці мистецької рефлексії у романі жахів, її екзистенційній і соціальній психосемантиці, ролі художньої деталі в авторському емоційно-рефлексивному досвіді, психопоетиці загалом. Особлива увага приділяється структурно-семантичним особливостям роману, специфіці жанрової форми, образній характеристиці, їх психоаналітичному тлумаченню загалом. Також вказується на психотерапевтичну функціональність роману, який перебуває в контекстальному полі так званої національної "літератури помсти".

Ключові слова: роман жахів, колективне позасвідоме, авторська рефлексія, генетична пам'ять, ген колоніалізму, національний характер, імперська політика, самоосмислення, література помсти, репараційний проект.

Постановка проблеми. У сучасній українській літературі можемо спостерігати різноманітні форми виокремлення індивідуального "я", позиціонування традиційних, постмодерних і неомодерних художніх стилетворчих практик, різні вияви свідомих і несвідомих творчих процесів тощо. І все це відбувається з такою множинною, часто хаотичною, дискурсивністю, що весь літературний процес перетворюється у величезний ризоматичний Текст, котрий занурює реципієнта в незвідані глибини авторського індивідуального "я", його рефлексивні стани, часто залишаючи безпомічним у неможливості зрозуміти, зінтерпретувати весь цей масив творчого вияву. Ясна річ, що через пізнання (фахове, професійне) такої текстуальності відбувається пізнання власне себе, свого внутрішнього "я". І в тому, мабуть, справжнє призначення художньої літератури.

Варто відзначити те, що в сучасній українській літературі актуалізується пласт художніх текстів, де акцентованою є психоаналітична складова. У таких творах на першому місці не сюжет, не оригінальне обрамлення, не мова, а чітко виписане психологічне тло, на якому розвиваються характери персонажів, акцентуються важливі психологічні проблеми. Очевидно, що йдеться вже не тільки про типові психоаналітичні симптоми – едіпів комплекс, нарцисизм, інстинкти, невроз, сексуальність тощо, якими вже вдосталь устигли "награтися" літературознавці. Йдеться про такі важливі речі для сьогоденної

гуманітарної сфери як-от: індивідуальне й колективне позасвідоме, архетип, еволюція національного характеру, національне самоусвідомлення, материнсько-батьківський код. У текстах Є.Пашковського, О.Забужко, С.Процюка, Ю.Андруховича, М.Матіос, В.Шкляра, М.Дочинця, М.Бриниха та інших сучасних авторів прочитуємо такий дискурс й акцентуємо на ньому, тому що важливими й актуальними і до цього часу лишаються питання комплексу національної меншовартості, гену колоніалізму, страху знищення, неповноцінності через вплив імперського суб'єкта тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про такий психоаналітичний контекст писали С.Павличко, М.Павлишин, Т.Гундорова, Н.Зборовська та ін. Так, Соломія Павличко визначає психоаналітичну складову вітчизняного літпроцесу, починаючи з кінця ХІХ століття, детально досліджує невротичний пафос, фемінний дискурс, проблему статі в українському письменстві [1]. Марко Павлишин розгортає концепцію канону в літературі, досліджуючи його психологічні складники тощо [2].

Ніла Зборовська вперше в українському літературознавстві детально й концептуально обґрунтувала поняття психоаналітичного літературознавства, його терміни, підходи, методологію [3], а також презентувала власну концепцію коду української літератури через символічну теорію класичного психоаналізу, що приховує в собі код національної державності [4]. Психопоетичні і психосемантичні особливості сучасного літературного процесу дослідниця описала в останньому розділі монографії "Код української літератури"[4].

Проте психосемантичні особливості роману "Хліб із хрящами" Михайла Бриниха поки що не стали об'єктом наукового літературознавчого обґрунтування.

Мета статті – окреслити й описати особливості психоаналітичного дискурсу в романі "Хліб із хрящами" сучасного українського письменника Михайла Бриниха.

Виклад основного матеріалу. Довгий час "молоде покоління" сучасної української літератури, якому не вдалося подолати власний едіпів комплекс, колоніальні комплекси й виробити потужний світогляд, залишалося на межі спроб. Погодимось із думкою, що таким чином розгорталася симптоматична постмодерністська інтелектуальна мішанина й інфантилізація з декларованим садоавангардизмом, що продукувало натуралістично відверте, вульгарно-маскулінне мовлення, інфантилізм, котрий виявлявся як постмодерна богемна гра, зміна масок, стьоб [4]. Не вистачало реалізму, котрий дав би змогу адекватно оцінити наше минуле й сучасне. Адже, за визначенням Н.Зборовської, "Україна

вийшла з імперського полону недостатньо свідомою й потрапила у простір нового імперського експерименту, пов'язаного з культурою постмодернізму" [4, с.163]. Справді, сучасній українській літературі бракувало в певний період правдивого читива. Вже вдосталь мали гри й карнавалу, невизначених і підмінених понять, імітації й трешу. Варто було критично й чесно говорити про нашу історію, наше сьогодні – "безрідні" хутори, вимерлі села, корупцію на всіх рівнях, совдепівську свідомість, національні комплекси меншовартості. При цьому згадаймо, що таку позицію займають і досьогодні С.Процюк, Є.Пашковський, О.Забужко, В.Шкляр, Л.Кононович та інші.

Одним із творів, у якому постає названа проблематика, став роман жахів сучасного українського письменника Михайла Бриниха "Хліб із хрящами", який побачив світ на початку 2012 року у видавництві "Ярославів вал". Самого автора ми добре знаємо за скандальними книгами "Електронний пластилін" (К.: Факт, 2007), "Шахмати для дибілів" (К.: Факт, 2008), "Шидеври української літератури" (К.: Laugus, 2013), "Шидеври світової літератури" (К.: Laugus, 2013) тощо. Роман присвячений темі апокаліпсису, події відбуваються в одному із сіл Київщини. Назва села неіснуюча, але більшість персонажів, як зізнався автор, мають реальних прототипів. В одному з інтерв'ю автор заявив: "Усе, що я говорю, стосується нинішніх реалій. У мене зовсім інше ставлення до часів, коли жили надлюди кшталту Івана Франка, який міг бути економістом, філософом, літературознавцем, політиком. Час таких людей, які брали на себе багато і могли його винести, давно минув. Ми трохи дрібніші"[5].

Сучасна українська література, думається, і потребує таких текстів, де б у будь-якій жанровій формі (нехай навіть у формі роману жаху, або роману-передпрокляття, як у Є.Пашковського, чи на "бубабістський" кшталт) ми чітко отримували відповідь: хто є хто, і яке наше колективне позасвідоме, наше минуле, котре маркується і на нашому теперішньому, і на нашому майбутньому. В анотації до книги зазначається, що "земля, задобрена людською плоттю, рано чи пізно розродиться. "Радіо Живих Мерців" веде прямий репортаж про кінець світу з села Міцне на Київщині. "Хліб із хрящами" – це роман про голод і нещасність, про ген канібалізму і морок свідомості. Апокаліпсис не буде лагідний до тебе, й триватиме він довше, ніж пульсація інстинкту виживання. Колишній священик стоїть на порозі свого дому й молитва його проста: сокира чи таки автомат?" [6, с.2]. Такий екзистенційний ракурс роману актуалізує проблему національного колективного позасвідомого, котре містить генетичну пам'ять про війну, голодомор, національний геноцид.

Проте імперська свідомість спрацьовувала на теренах колоніальної української культури таким чином, що ота генетична пам'ять притлумлювалася, шлях до національної самосвідомості перекривався різноманітними "ізмами", симулякрами. Саме тому в тексті зображується апокаліпсис, щеплення пам'яттю, щоб означити кінець історії і розпочати новий вихід із мороку несвідомого, розпочати інтеграційний процес, котрий однозначно призведе до зміцнення структури національного характеру (до речі, священик таки обирає автомат).

На текстуальному рівні "Хліб із хрящами" презентує історію зомбі-апокаліпсису. У селі Міцному на Київщині побудований новий лікеро-горілчаний завод, який виготовляє дешевий коньяк ("Якщо ви вирішили придбати дві пляшки коньяку торгової марки "Креміль" – ось вам ще дві в подарунок!" [7]). Саме тут психосемантичне ядро колоніального зла, що має на меті прискорити вимирання села. У мешканців села Міцного в підсвідомому зберігся ген канібалізму, голоду, закладений із часів Голодомору. Ось як подається історія села: "Село Міцне Києво-Святошинського району Київської області. Засноване 1212 року. За легендою, перших поселенців звали Мотря й Матвій Міцні. Цей заможний і працьовитий рід уславився ще до реформи 1261 року, коли село перейшло у володіння до поміщиків Видновського та Струтицького. Ще до кінця століття село сім разів поміняло господарів. Люди казали, що сама земля перешкоджає зайдам визискувати з цього благодатного краю.

У період з 1937 до 1952 року на території села існував ще один колгосп – імені Комінтерну. В цей таки період було побудовано велику школу (тепер – сільськогосподарський коледж імені Тараса Шевченка), задля чого довелося розстріляти 12 родин заможних селян. Їхнім прахом було задобрено землю під час заснування третього колгоспу – "Червоне щастя" [6, с.53]. Типова колоніальна історія одного з українських сіл, котра засвідчує тотально дикі й садистську імперську політику, спрямовану на знищення українства. Вже тут закладається мортідозний контекст – смерть породжуватиме нові смерті.

Надалі історія села Міцного подається в аспекті сучасних реалій: "Невідомо, як склалася б доля нашого райського куточка, якби не меценатські зусилля депутата обласної ради, нашого земляка, чудового поета і прекрасного керівника Івана Петровича Чвалова. Саме за його наполяганням у селі Міцне вже на початку третього тисячоліття було закладено найбільший в області лікеро-горілчаний завод "Креміль", створено сотні робочих місць, забезпечено належну інфраструктуру. Багато наших земляків охоче повернулися на свою малу батьківщину,

яка так несподівано отримала прекрасні перспективи й шлях у світле майбуття!" [6, с.54]. Зрозуміло, що в напівіронічній формі подається трагічна історія одного українського села. Ця іронія досить виразно підкреслює невротичну напругу, адже в українській літературі завжди так: там де соціальна проблематика, там текст обов'язково позначений невротичним пафосом, емоційного напруження. До того ж у цій історії є вельми важлива річ – розрізнення імперського (завойовницького, інстинктивного, імітаційного) і національного коду, що є дуже важливим на сьогодні.

Цей віками прихований імперією механізм пошуку нової плоті для пожирання, "хліба з хрящами", запускається в селі Міцному дешевим коньяком ("Кров, генерале, пам'ятає смак тридцять третього року значно краще за нас"). І так трапляється, що саме в цей час у селі Міцному перетинаються долі багатьох персонажів. У сюжетну лінію зомбі вплітається тема Голодомору та взагалі української історичної кривавої спадщини. Зокрема йдеться про "ген голоду" як пояснення нестримного бажання їсти плоть, тобто "хліб із хрящами".

Автор наповнює текст важливими символами, які оприявнюють дозрівання нашої національної свідомості, адже національний характер зберігає в собі потужну психологічну колоніальну спадщину. Варто підкреслити, що "Хліб із хрящами" тримається на кількох влучних метафорах, які, назагал, і є мотивацією серйозної розмови про цю книгу. "Повсякденні українські реалії роблять нісенітними будь-які фантоми зомбі-пришестя, – відзначив О.Михед. – Давно запущено механізм вимирання сіл, що спустошує території і робить їх безплідними землями. Країна спивається дешевим пійлом і з власної волі перетворюється на карантинну територію живих мерців. Жах реальної історії, пережитий українцями, не міг не спричинити зсуви і розломи на рівні генетичної пам'яті... Просто ось так записані подібні констатації виглядають пафосними та банальними. Але у формі зомбі-роману стають метафорами, втіленими на рівні сюжету"[8].

Саме тому авторська рефлексія національної історії робить таким значущим структурно-семантичне поле "зомбі-роману", де кожна деталь, кожен образ стають символічними, містять актуальний психоаналітичний сенс. Так, якщо говорити про героя-персонажа цього роману, то варто відзначити, що автор не переймається детальним виписуванням цієї сфери. Натомість досить послідовно описане психологічне тло подій і стан живих учасників. Закцентовано на внутрішній рефлексії. І це, думається, найважливіше в романі, що дає можливість тлумачити цей текст не тільки як роман жахів (або ж як

авторові – роман "для того, щоб посміятися, чи поматюкатися, чи вибловатися" [5]), а значно серйознішу річ.

Головний герой, перебуваючи в часі постапокаліпсису, ховається від світу в гаражі, залишившись наодинці з нетбуком, розпочинає процес самоосмислення: "Кажуть так: подивись на себе збоку. Це значить, що ніби від тебе має відокремитись якийсь внутрішній погляд і зайти збоку; стати отак збоку і дивитися; дивитися довго, скептично, примружено. А в тобі що? В тобі нічого. Холодрига, темрява, порожнеча. Щось ніби блимає, але дуже глибоко. Ми так далеко не зазираєм, – без оптики спеціальної нема смислу" [6, с.24]. Себто мається на увазі, що процес самоосмислення вже розпочався, бо герой помічає оту "холодригу і темряву" всередині. Проте далеко зазирнути, тобто збагнути власне внутрішнє ество, всі закутки позасвідомого, особливо колективного (національного), поки що не вистачає снаги. Такому осягненню допомагає постання із землі живих мерців – зомбі, котрі прагнуть хліба і так виразно нагадують про жахливе минуле нації. Це, думається, стає поштовхом до тотального індивідуального самоосмислення, а відтак – національного.

Потрібно відзначити, що через це символізм роману досить прозорий. Саме тому думається, що це не просто роман жахів або ж містична історійка-хоррор про посталих із землі мерців, які прагнуть "хліба із хрящами", а глибокий, нехай і жорстокий, психоаналітичний сеанс із пробудження нашого національного позасвідомого, пробудження національної пам'яті. У тексті навіть є такі рядки-риторичні запитання: "То як, ми й далі будемо жити у цій глибокій воді чи ще почекаємо кращої нагоди висловитися? Ми й далі будемо плодити ці внутрішні діалоги, га?" [6, с.14]. Мається на увазі, що перебувати в глибокій воді у психоаналітичному сенсі – це однозначно повертатись у тьму несвідомого, у материнське лоно, в інстинктивну сферу інстинктів без заборон, а отже бути несвідомим, інфантильним, не здатним на логічні раціональні вчинки [9]. Крім того, є вислів "плодити внутрішні діалоги" – тобто псевдо-діалоги без участі справжнього співрозмовника, а отже, непродуктивні, в психоаналітичному сенсі – невротично зациклені на внутрішньому Я, такі, що не зазнають ніякої психологічної еволюції.

Спостерігаємо, як відбувається доволі складний психологічний "стрибок" персонажа: "Іноді, коли бухло вже не лізе, я запитую в себе: що ти в цьому житті робиш? Що створюєш? Кому допомагаєш? Ніби й дурниця це – відчуття соціальної вартості твоїх трудових зусиль, але й відсутність такої моральної опори рано чи пізно починає згинати тебе.

От і шикують дятли в свідомості: довбуть собі й довбуть, намагаючись дістатися до мініатюрного хробачка чи то совісті, чи то сумління" [6, с.5]. Фактично відбувається народження світла (оті "дятли в свідомості") у темі підсвідомого головного героя-персонажа роману.

Унаслідок такої внутрішньої еволюції український суб'єкт починає відрефлектовувати своє минуле, "де відбосоножив не одні літні канікули, де я викурив першу в житті сигарету і де поховані мої батьки та бабця" [6, с.86]. Саме тому керівнику PR-кампанії "Кременя" доводиться відслідковувати історію апокаліпсису рідного села. Як і в Л.Кононовича Юр згадує минуле – Голодомор, колективізацію, так і в романі жахів М.Бриниха йдеться про страшні сторінки української історії: "Але я добре пам'ятав оповіді своєї баби, що село в голодні роки фактично вимерло вщент, а хто хотів вижити – повтікали. Вона зі своєю матір'ю, наприклад, перебралася до Яблунівки. Казала, що лишилися у Міцному самі тільки людодіди, та й тих енкаведисти порозстрілювали. Й, нарешті, "ними було задобрено землю" [6, с.96]. Або ж: "Сім'я була велика, а він наймолодший. Дві сестри старші, дядьки, п'ять двоюрідних... Велика сім'я. Поїхав він у Яблунівку продуктів купити. Там, казали, голова був добрий, хоть і за совєцьку владу, але зерно ховав. То він поки туди-сюди їздив, усього два дні минуло. Заходить до хати, бачить, сидять на лаві рядочком батько з братами. Неголені, чорні. Навіть не обернувся ніхто до нього. І піч горить, щось вариться у казані, а коло печі лежить щось у ряднині, і з неї кров тече. Він у батька питає: "А де мама, сестра?" Батько каже йому: "Он у чавунці ще м'ясо залишилось". Хлопець до ряднини кинувся, а то сестра його порубана. Матір уже з'їли" [6, с.116].

Автор детально виписує психосемантику голодомору як колоніального збочення. І, зрозуміло, якби не цитовані епізоди, тоді можна стверджувати, що це дійсно постмодерний роман жахів, така собі "страшилка" для дорослих. А насправді роман М.Бриниха демонструє вдалу спробу привнесення у вітчизняну літературну традицію реалістично-психологічного підходу до художньої інтерпретації подій 1932 – 1933 років. Автор не обмежується реалістичним демонструванням комуністичних звірств під час ревізійних акцій на селі, намагаючись засобами соціальної психоаналітики з'ясувати й пояснити нелюдську жорстокість у вчинках безпосередніх виконавців партійної політики: "Кодій людодідів зразу пристрелював, така була рознарядка. Хоча йому великої різниці не було, кого на той світ спровадити. Як одержимий був. Тільки дочку свою любив. Сильно любив. Я ще пам'ятаю її, в червоному платтячку, нарядна

така. В тифельках. То через неї так сталося, що село геть усе вмерло. Тільки не лише від голоду. Жила в нас у селі баба Явдоха. Сама, як палець. Стара вже була, глухувата, але якось раду собі давала. Коли почали в селі людей їсти, на неї багато хто казав... Вона ж і мене зварить хотіла, тільки не розуміла я того, чудом урятувалась! ...

Заманила та баба Явдоха Кодієву дочку та й зарізала. Коли голова кинувся її шукать, уже було пізно. Вийшов тоді він на подвір'я. В одній руці ніж тримає, яким горло Явдосі перерізав, у другій – ікону з бабиної хати. Тоді взяв ту ікону і встромив ножа в неї, а потім кинув під ноги і топтав, як несамовитий. І такі прокльони сипались із його вуст, що навіть перестрашені бійці покидали гвинтівки й залякли. Того ж дня вони перестріляли всіх, хто ще в селі лишався. І старих, і дітей, без розбору. Але мало було Кодієві такої помсти. Став він перед своїми головорізами і сказав, що справжня помста буде тоді, коли він по смерті своїй прийде і покличе всіх цих людей із могил. І буде їм плоть людська замість хліба білого, й коли почнуть вони їсти – тільки тоді всі зрозуміють, що таке справжній голод. Їстимуть мертві живих і не зможуть наїстися до останніх днів. Після того, як доказав, приставив нагана до голови і застрелився" [6, с.124]. Таке пророцтво Кодія справджується, сучасне людство несе покару за забуття, за несвідоме безпам'ятство. Зомбі в пошуках живого хліба приносять на сучасні українські землі апокаліпсис. У постапокаліпсисі проживає головний герой і, як вже відзначалось вище, розпочинає процес глибинного самоосмислення, відродження генетичної пам'яті. Таким чином, як у свій час вказала С.Павличко, найновіша література в такий спосіб прагне розрахуватися з минулим.

Зрозуміло, що комусь може здатися дивним таке письмо, у когось з'явиться "традиційна" думка про низькосортність сучасної літератури, хтось із слабкими нервами просто відкладе таку книжку недочитаною. Тут на думку приходять слова С.Павличко, котра назвала таке явище феноменом українського страху, українських "людей зі страху". Думається, що це є національна традиція ("воно має глибоке коріння в національній традиції, навіть домінує в ній" [1, с.591]). Позначені невротичною тривожністю, дискурсом жаху класичні тексти національної культури. Це і "велика наративна поема "Гайдамаки" Т.Шевченка із уманською різнею та жорстоким убивством Гонтою своїх синів, і класичний твір романтизму – повість "Марко Проклятий" О.Стороженка, де головний герой убиває сестру, з якою перебував в інцестуальному зв'язку, і матір, яка про це довідалась" [1, с.591]. За

визначенням С.Павличко, українська література ХХ століття є літературою помсти (помсти гнобителям, іноземцям, собі, жінці): "Насильство поступово закорінюється в самій мові літератури, стало частиною культурницького дискурсу" [1, с.591]. Згадаймо оповідання М.Хвильового "Я (Романтика)", повість Т.Осьмачки "Старший боярин", прозу Гр.Тютюнника, а тепер уже тексти О.Ульяненка, С.Процюка, Є.Пашковського та інших митців.

Така жорстока й натуралістично-брутальна картина сьогочасного українства, яку спостерігаємо у М.Бриниха, має подіяти на несвідоме як шоківий розряд струму. Має відбутися очищення за рахунок стрімкого й потужного потоку "темних сил". С.Павличко з цього приводу говорить, що "любов до українства в усіх випадках ненормальна, психопатична" [1, с.592]. В такому сенсі у творі є критична маса вимогливої любові як результат синтезу свідомих та несвідомих психічних процесів.

Зрозуміло, що деструктивний текст автора в маркованих формулах натуралістично-жорстокої презентації буттєвої ситуації, зокрема апокаліпсису, має вплинути на несвідомі психічні процеси. Образи зомбі, мертвих калік, напівбожевільних створінь сублімують жахливе. Відбувається активізація і трансформація психічної структури. Відбувається містичне замовляння зла та відродження національної пам'яті, що є дуже важливим на сьогодні (тут, до речі, нам би знадобився досвід євреїв, які до цього часу відвідують самі і водять дітей до музеїв нацистської історії як нагадування про жорстокість, дикість, геноцид. І при цьому ніхто не боїться "травмувати психіку" страшними картинами нацистських розправ. Адже головне – пам'ятати).

Висновки. Отже, можна стверджувати, що художнє осмислення теми голодомору, вимирання українського села, постапокаліпсис української нації в романі М.Бриниха "Хліб із хрящами" є репараційним проектом, котрий виявляється, в першу чергу, в застосуванні психопатологічного підходу до змалювання подій 1932 – 1933 років, детальному психоаналітичному трактуванні нашого сьогодення, коли національна колоніальна свідомість нарешті "виходить із гаражів і стає на герць із мерцями-зомбі минулого". Всі ці речі миттєво акцентуються в уяві читача, схилиючи до глибокої рефлексії.

Список використаної літератури

- 1.Павличко С.Теорія літератури. – К.: Основи, 2002. – 679 с.
2. Павлишин М. Канон та іконостас: Літературно-критичні статті. – К.: Час, 1997. – 447с.
- 3.Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство. – К.: Академвидав, 2003. – 392с.

4. Зборовська Н. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Монографія. – К.: Академвидав, 2006. – 504с.
5. Бриних Михайло [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://granit.com.ua/persons>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 25.09.14.
6. Бриних М. Хліб із хрящами / М.Бриних. – К.: Ярославів Вал, 2012. – 168с.
7. Ярош П. Партнерство для Культури. Книжковий світ: Україна. Похід живих трупів історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eastbook.eu/ua/2013/07>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 25.09.14.
8. Михед О. Повний фарш [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2012/02/09>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 25.09.14.
9. Фройд З. Вступ до психоаналізу / З.Фройд. – К.: Основи, 1998. – 709с.

Одержано редакцією – 23.10.2014. Прийнято до публікації – 12.12.2014.

Аннотация. Вертипорох О. Психопоэтика романа Михаила Брыныха "Хлеб с хрящами". В статье представлена попытка исследования психопоэтических особенностей романа "Хлеб с хрящами" Михаила Брыныха. Внимание сосредоточивается на специфике художественной рефлексии в романе ужасов, её экзистенциальной и социальной психосемантике, роли художественной детали в авторском эмоционально-рефлексивном опыте, психопоэтике в целом. Особное внимание уделяется структурно-семантическим особенностям романа, специфике жанровой формы, образной характеристике, их психоаналитическому толкованию в целом. Также указывается на психотерапевтическую функциональность романа, который находится в контекстуальном поле так называемой национальной "литературы мести".

Ключевые слова: роман ужасов, коллективное подсознательное, авторская рефлексия, генетическая память, ген колониализма, национальный характер, имперская политика, самоосмысление, литература мести, репарационный проект.

Summary. Vertyporokh O. Psychopoetics of Mychailo Brynykh's novel "Bread with cartilage". The attempt to study psychopoetic features of Mychailo Brynykh's novel "Bread with cartilage" is proposed in the article. The attention is accented on the specifics of literary reflection in the horror novel, its existential and social psychosemantics, function of the literary detail in author's emotional and reflective experience, psychopoetics in general. Such concepts as the individual and collective unconscious, archetype, evolution of national character, national self-consciousness, Mother's/Father's code and their literary presentation in the text are analyzed. The specific attention is paid to structural and semantic features of the novel, specifics of genre form, characteristics of images, psychoanalytic interpretation of them. Psychotherapeutic functionality of the novel that resides in the contextual field of so-called national "literature of revenge" is indicated. In the study the opinion is summarized that the novel of modern Ukrainian writer is not only the horror novel but reparational project with using of psychopathological method to depiction of

events of 1932 – 1933rd for the purpose of psychoanalytic interpretation of national nowadays.

Key words: horror novel, collective unconscious, author's reflection, genetic memory, gene of colonialism, national character, imperial politics, self-consciousness, literature of revenge, reparational project.

УДК 82.0; 801.73 Портяк

Марина КОВІНЬКО

АВТОРСЬКА МАСКА ЯК НАРАТИВНА СТРАТЕГІЯ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ В. ПОРТЯКА "ГУЦУЛЬСЬКИЙ РІК (НА БЕРЕГАХ СТАРОГО КАЛЕНДАРЯ)")

Стаття присвячена аналізу наративної моделі авторської маски у новелі Василя Портяка "Гуцульський рік (на берегах старого календаря)". Маска розглядається як інструмент, що використовується автором-творцем для формування суб'єктивної наративної свідомості з метою створення ефекту достовірності і здобуття читацької довіри до текстової дійсності. Для своєї новели В. Портяк обирає форму щоденникових заміток сільського дяка повоєнних часів, що, одного боку, вказує на авторську маску, а з іншого, служить вдалим способом уникнення комунікативного провалу між автором і читачем. Образ священнослужителя викликає довіру читача, оскільки він одночасно близький до народу і вповноважений апелювати до Бога та вищих християнських цінностей. Основним маркером прийому авторської маски виступає стилізоване мовлення наратора і відбиті в ньому свідомість, спосіб мислення, характер, оціночні судження, ідеї, вчинки тощо.

Ключові слова: автор, автор-творець, авторська маска, образ автора, наратор, оповідь, розповідь, наративна стратегія, наративна інстанція, маркери авторської маски, суб'єктивна свідомість.

Постановка проблеми. Проблема автора та його художнього втілення у літературному творі була завжди актуальною у літературознавчій науці. Провідні науковці ХХ та ХХІ століть (Р. Барт, М. Бахтін, Е. Беннетт, Ш. Берк, С. Бройтман, В. Виноградов, М. Гіршман, Б. Корман, Т. Савченко, І. Скоропанова, Ю. Тиньянов, А. Фаустов, М. Фуко, П. Чудаков та ін.) присвятили свої праці питанню історичної долі авторства, його теоретичному обґрунтуванню та вивченню форм авторської присутності у тексті. У цьому дискурсі одним із центральних, однак досі недостатньо вивчених понять постав термін "авторська маска" як основний прийом,